

УДК 378.014.12

DOI <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2019-64-7-15>

ПРАВОВІ МЕЖІ АВТОНОМІЇ ЗВО ПРИ ФОРМУВАННІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

© Варич О. П.¹, Савохіна М. В.²

*Українська інженерно-педагогічна академія¹
Національний фармацевтичний університет²*

Інформація про авторів

Варич Оксана Петрівна, ORCID: 0000-0003-0340-8952, varoks555@gmail.com; старший викладач кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

Савохіна Марина Володимирівна, ORCID: 0000-0002-0143-9707, marinadoc10@gmail.com; кандидат медичних наук, доцент кафедри фармакоterapiї; вул. Пушкінська, 53, м. Харків, , 61000, Україна.

У роботі розглядаються питання меж правового регулювання діяльності закладів вищої освіти при розробці, реалізації, моніторингу, оновленні та перегляді освітніх програм. Зазначені особливості реалізації повноважень закладів вищої освіти в рамках таких правових конструкцій, як «межі правового регулювання» та «обмеження прав». Детально проаналізовано елементи кожного напрямку реалізації автономії закладів вищої освіти при формуванні освітніх програм. Розглянуто механізм імплементації положень загальних та спеціальних законів у сфері вищої освіти в локальні нормативно-правові акти, зокрема зазначені основні напрямки, за якими має бути сформована внутрішня нормативно-правова база, обґрунтована необхідність участі у зазначеному процесі викладачів та здобувачів вищої освіти. Проаналізовано процес створення спеціалізацій, процедуру їх затвердження Вченою Радою ЗВО, специфіку створення груп забезпечення спеціальностей, структуру та розподіл обов'язків у таких групах при створенні спеціалізацій, їх участь у проектуванні і реалізації освітніх програм. Установлено чіткі межі, форми і напрямки формалізації реальних правовідносин, які виникають на сучасному етапі розвитку вищої освіти у сфері формування освітніх програм через призму реалізації принципу автономії закладами вищої освіти. Систематизовано положення загальних та спеціальних законів, у яких встановлено правові межі автономії закладів вищої освіти при розробці (проектуванні) освітніх програм, проведено порівняльний аналіз впливу нормативно-правових актів, які мають вищу юридичну силу на формування локальної нормативно-правової бази, роль юридичної служби в систематизації, перегляді та оновленні внутрішніх положень та правил закладу вищої освіти. У рамках такого напрямку як моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм виокремлено вектори вдосконалення освітнього процесу під час взаємодії зі студентами, роботодавцями, викладачами та іншими стейкхолдерами, які зацікавлені у створенні ефективної, науково обумовленої, максимально наближеної до потреб виробництва освітньої програми.

Ключові слова: автономія закладу вищої освіти, правові межі, обмеження прав, освітня програма, стандарт вищої освіти, реалізація освітньої програми, моніторинг освітньої програми.

О.П. Варич, М.В. Савохіна «Правовые границы автономии ВУЗа при формировании образовательных программ».

В работе рассматриваются вопросы границ правового регулирования деятельности высших учебных заведений при разработке, реализации, мониторинге, обновлении и пересмотре образовательных программ. Указанные особенности реализации полномочий высших учебных заведений в рамках таких правовых конструкций, как «границы правового регулирования» и «ограничение прав». Детально проанализированы элементы каждого направления реализации автономии высших учебных заведений при формировании образовательных программ. Рассмотрены механизм имплементации положений общих и специальных законов в сфере высшего образования в локальные нормативно-правовые акты, а именно указаны основные направления, по которым должна быть сформирована внутренняя нормативно-правовая база, обоснована необходимость участия в указанном процессе преподавателей и соискателей высшего образования. Проанализирован процесс создания специализаций, процедуру их утверждения Ученым Советом учреждения высшего образования, специфику создания групп обеспечения специальностей, структуру и распределение обязанностей в таких группах при создании специализаций, их участие в проектировании и реализации образовательных программ. Установлены четкие границы, формы и направления

формалізації реальних правоотношень, що виникають на сучасному етапі розвитку вищого освіти в сфері формування освітніх програм через призму реалізації принципу автономії вузами. Систематизовані положення загальних і спеціальних законів, в яких встановлені правові межі автономії вищих навчальних закладів при розробці (проективанні) освітніх програм, проведено порівняльний аналіз впливу нормативно-правових актів, які мають вищу юридичну силу на формування локальної нормативно-правової бази, роль юридичної служби в систематизації, перегляді та оновленні внутрішніх положень і правил закладу вищої освіти. В межах такого напрямку як моніторинг, перегляд і оновлення освітніх програм виділені вектори удосконалення освітнього процесу в ході взаємодії з студентами, роботодавцями, викладачами та іншими стейкхолдерами, які зацікавлені в створенні ефективного, науково обумовленого, максимально наближеного до потреб виробництва освітньої програми.

Ключові слова: автономія закладу вищої освіти, правові межі, обмеження прав, освітня програма, стандарт вищої освіти, реалізація освітньої програми, моніторинг освітньої програми.

O. Varych, M. Savokhina «Legal limits of the autonomy of higher education institutions while developing educational programs».

The article deals with the issues of the legal regulation of the activities of higher education institutions in the development, implementation, monitoring, updating and revision of educational programs. The paper mentions the features of the implementation of the powers of higher education institutions within the context of such legal constructions as "the limits of legal regulation" and "restriction of rights". The elements of each direction of the autonomy of institutions of higher education in the formation of educational programs are analyzed in detail. The mechanism of implementation of the provisions of general and special laws in the field of higher education in the local legal acts is considered, namely the main directions which should form the internal regulatory framework; the necessity of higher education teachers' and students' participation in the given process is substantiated. The process of creating specializations, the procedure for their approval by the Academic Council of higher education institutions, the specifics of the creation of specialization groups, the structure and distribution of responsibilities in such groups in the creation of specializations, their participation in constructing and implementing educational programs are analyzed. Clear boundaries, forms and directions of formalization of the real legal relations that arise at the present stage of development of higher education in the field of formation of educational programs through the prism of the implementation of the principle of autonomy by higher education institutions are established. The provisions of general and special laws in which the legal limits of the autonomy of institutions higher education are established while developing (designing) educational programs are systematized, a comparative analysis of the influence of normative legal acts, having a higher legal force, on the formation of the local legal framework and the role of the legal service in systematization, review and updating of the internal regulations and rules of the higher education institution is conducted. In the context of monitoring, reviewing and updating educational programs, the vectors for improving the educational process are singled out while interacting with students, employers, teachers and other stakeholders who are interested in creating an effective and science-driven educational program which is as close as possible to the industry requirements.

Keywords: autonomy of institution of higher education, legal limits, restriction of rights, educational program, higher education standard, implementation of educational program, educational program monitoring.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Систематизація нормативно-правових актів у сфері освіти, а саме прийняття закону України «Про освіту», формування нових підходів до якісних показників у процесі реалізації освітніх програм, відсутність чітких підходів до реалізації автономії закладів вищої освіти, незрозуміння правових меж власних свобод

зкладами вищої освіти спричинило виникнення певного правового вакууму та необхідності актуалізації наукових досліджень у цій площині.

Найбільш актуальними питаннями на сьогоднішньому етапі розвитку системи вищої освіти є розробка, реалізація та акредитація освітніх програм, співвідношення реалізації освітніх програм у рамках спеціалізацій та

ліцензування спеціальностей, пошук нових правових форм реалізації автономії закладів вищої освіти. Невідповідність фактичного стану діяльності закладів вищої освіти у сфері проектування та реалізації освітніх програм і вимог законодавства є підставою для включення науковців у процес детального аналізу правових, концептуальних, педагогічних, методичних аспектів зазначеного напрямку діяльності ЗВО.

Додатковою підставою для проведення дослідження меж правового регулювання автономії закладів вищої освіти при формуванні освітніх програм є внесення змін до п. 1 ст. 1 закону України «Про вищу освіту», зокрема доповнення визначення поняття «автономія закладів вищої освіти» формулюванням «у межах, встановлених у законі». Дослідження носить практично-прикладний характер і має на меті систематизацію положень нормативно-правових актів, які стосуються проектування, реалізації, моніторингу, перегляду й оновлення освітніх програм та встановлюють правові межі реалізації принципу автономії ЗВО у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття автономія закладу вищої освіти є відносно новим, тому дослідження з цієї теми є досить обмеженими. Опосередковано до цієї теми, зокрема аспектів управління у сфері освіти, стосуються праці таких соціологів, як В. Кремень, С. Оксамитна, К. Корсак та В. Луговий.

Проблеми становлення поняття «автономізація» та процесу автономізації університетів відображено в працях С. Домбровської, О. Линовицької, А. Казарезова тощо.

У працях Л. Волосникової розглядалися проблеми реалізації принципу автономії закладів вищої освіти на сучасному етапі. Проблемою пошуку та розвитку алгоритму університетської автономії займався С. Квіт.

Загально-правові підходи до визначення меж правового регулювання та меж правового впливу, мінливість правової регламентації, її можливе звуження та розширення в системі формування правових норм у цілому розглядали такі автори, як О. Скаун, П. Рабінович, М. Орзіх тощо. Вплив нормативно-правової бази на формування фактичних відносин у системі вищої освіти досліджували В. Валєєв, А. Астахов та ін.

Дослідження у сфері формування освітніх програм стосуються в основному таких аспектів, як зміст освітньої програми,

відображення результатів навчання з урахуванням дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, вплив європейських стандартів на розробку та реалізацію освітньої програми.

Питання меж правового регулювання автономії закладів вищої освіти в цілому та у сфері формування освітніх програм зокрема поки що не досліджувалися, бо самий термін «правові межі автономії ЗВО» було введено в 2018 році після прийняття ЗУ «Про освіту». У попередній редакції закону «Про вищу освіту» автономія ЗВО розглядалася широко, без встановлення будь-яких меж.

Мета дослідження – перевірка положень п.1 ст.1 Закону України «Про вищу освіту» стосовно розробки, реалізації, моніторингу, перегляду та оновлення освітніх програм, опис положень загальних та спеціальних законів у сфері освіти, які окреслюють правові межі реалізації принципу автономії ЗВО та їх закріплення в локальних нормативно-правових актах безпосередньо закладу вищої освіти.

Предмет дослідження – положення нормативно-правових актів, у яких визначаються правові межі автономії закладу вищої освіти при формуванні освітніх програм.

Виклад основного матеріалу. Проблеми, які виникають під час встановлення меж правового регулювання в рамках вузького аспекту певної групи суспільних відносин, потребують детального аналізу та системного вирішення. Позиція законодавця в процесі зміни підходів до визначення автономії закладів вищої освіти шляхом встановлення меж, визначених у законі, є новою і потребує вирішення як з практичної точки зору, так і з теоретичної. У доктрині права досить широко представлені дослідження меж правового регулювання (меж сфери правового регулювання), які стосуються визначення соціально значущих відносин, на які має впливати право, класифікації та характеристики зовнішніх, глобальних факторів, які мають бути враховані при формуванні нормативно-правової бази. Запропонована в законі «Про вищу освіту» конструкція передбачає встановлення меж відносно освітньої діяльності ЗВО в процесі реалізації власних повноважень, тобто звуження змісту автономії закладів вищої освіти до прямо окреслених у законі.

У будь-якому випадку межі правового регулювання чітко визначають межі суб'єктів освітньої діяльності, тобто в процесі реалізації будь-якої можливості, передбаченої в рамках

автономії, ЗВО мають чітко аналізувати зміст нормативно-правових актів для уточнення своїх правомочностей.

Можливості закладів вищої освіти при формуванні освітніх програм визначаються Законом України «Про освіту» та Законом України «Про вищу освіту». Важливий вплив на реалізацію вказаних можливостей здійснюється безпосередньо правовими підходами до визначення поняття «автономія закладу вищої освіти». Автономія закладу вищої освіти передбачає незалежність, самостійність і відповідальність у сфері здійснення своїх повноважень у межах, передбачених у законі. Зміст конструкції «межі, передбачені в законі» полягає в тому, що ЗВО може реалізувати свою автономію лише в рамках повноважень, передбачених законодавством. Для порівняння, нормативне визначення поняття «академічної свободи», в межах якого закон надає всі суб'єктно-правові можливості, передбачає прями законодавчі обмеження, тобто дозволено все, що не заборонено законом. Натомість реалізація автономії закладу вищої освіти передбачає, що дозволені лише ті дії, на які є пряма вказівка закону з певної свободою реалізації окремих складових таких повноважень.

Аналіз принципу автономії ЗВО, напрямки, способи і методи його впровадження потребують детальних наукових досліджень. Одним із аспектів таких досліджень є визначення правових меж, установлених ЗУ «Про вищу освіту» для ЗВО при розробці та реалізації освітньо-професійних та освітньо-наукових програм.

Правові межі регулювання – це рамки дозволеної поведінки. Діяльність ЗВО у сфері формування освітніх програм передбачає три основних аспекти:

- розробка (проектування) освітніх програм;
- реалізація освітніх програм;
- моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм.

Специфіка визначення правових меж автономії ЗВО при формуванні освітніх програм полягає в необхідності визначення обов'язкових дій із боку ЗВО та закріплення процедури реалізації цих дій у локальних нормативно-правових актах. При цьому необхідна актуалізація прав та свобод груп забезпечення спеціальності в процесі реального виконання освітніх програм у межах їх відповідальності.

До питань, тісно пов'язаних із зазначеною сферою, відносять також питання створення спеціалізацій та акредитації освітніх програм. У процесі визначення правових меж регулювання вказаних суспільних відносин закладами вищої освіти формується єдина база локального регулювання з урахуванням положень спеціальних законів.

Система нормативно-правового регулювання повноважень ЗВО в галузі формування освітніх програм включає такі положення:

- можливість підготовки фахівців у галузі вищої освіти здійснюється виключно за освітніми та науковими програмами (частина перша статті 5 ЗУ «Про вищу освіту»);
- визначення поняття «освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма» (підпункт 17 частини першої статті 1 ЗУ «Про вищу освіту»);
- реалізація суб'єктивного права закладу вищої освіти, яке полягає в можливості розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності (частина 2 статті 32 ЗУ «Про вищу освіту»);
- можливість ЗВО в рамках розбудови внутрішніх заходів забезпечення якості освітньої діяльності здійснювати моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм (підпункт 2 пункту 2 статті 16 ЗУ «Про вищу освіту».)

Система зазначених правових напрямків дозволяє сформувати єдині підходи до реалізації повноважень закладів вищої освіти при розробці освітніх програм. Загальні межі, встановлені законом України «Про вищу освіту», потребують більш детальної конкретизації. До того ж закон надає суб'єкту освітньої діяльності як права, так і накладає обов'язки. Аналіз правових норм дозволяє зробити висновок, що в рамках кожного компонента можна виділити елементи обов'язкової поведінки закладів освіти та елементи, які ЗВО має можливість врегулювати самостійно через прийняття конкретних положень, введених в дію рішеннями Вченої ради.

Підходи законодавця до вирішення питання про межі правового регулювання діяльності закладів вищої освіти свідчать про підвищення ролі внутрішніх локальних нормативно-правових актів, удосконалення діяльності юридичної служби із систематизації та оновлення власної юридичної бази, підвищення правової культури викладачів і

залучення їх до процесу розробки окремих Положень через створення груп, відповідальних за конкретний напрямок оновлення внутрішнього законодавства.

Основні напрямки діяльності таких груп при формуванні освітніх програм – це формування глосарію освітніх термінів, які використовуються в процесі розробки локальних НПА (з обов’язковим використанням

термінологічної бази, систематизованої Верховною Радою України), розробка нових або кодифікація прийнятих актів, системне оновлення змісту з урахуванням рішень, прийнятих Вченою Радою ЗВО.

Схематично основні напрямки реалізації принципу автономії ЗВО при формуванні освітніх програм можна відобразити так:

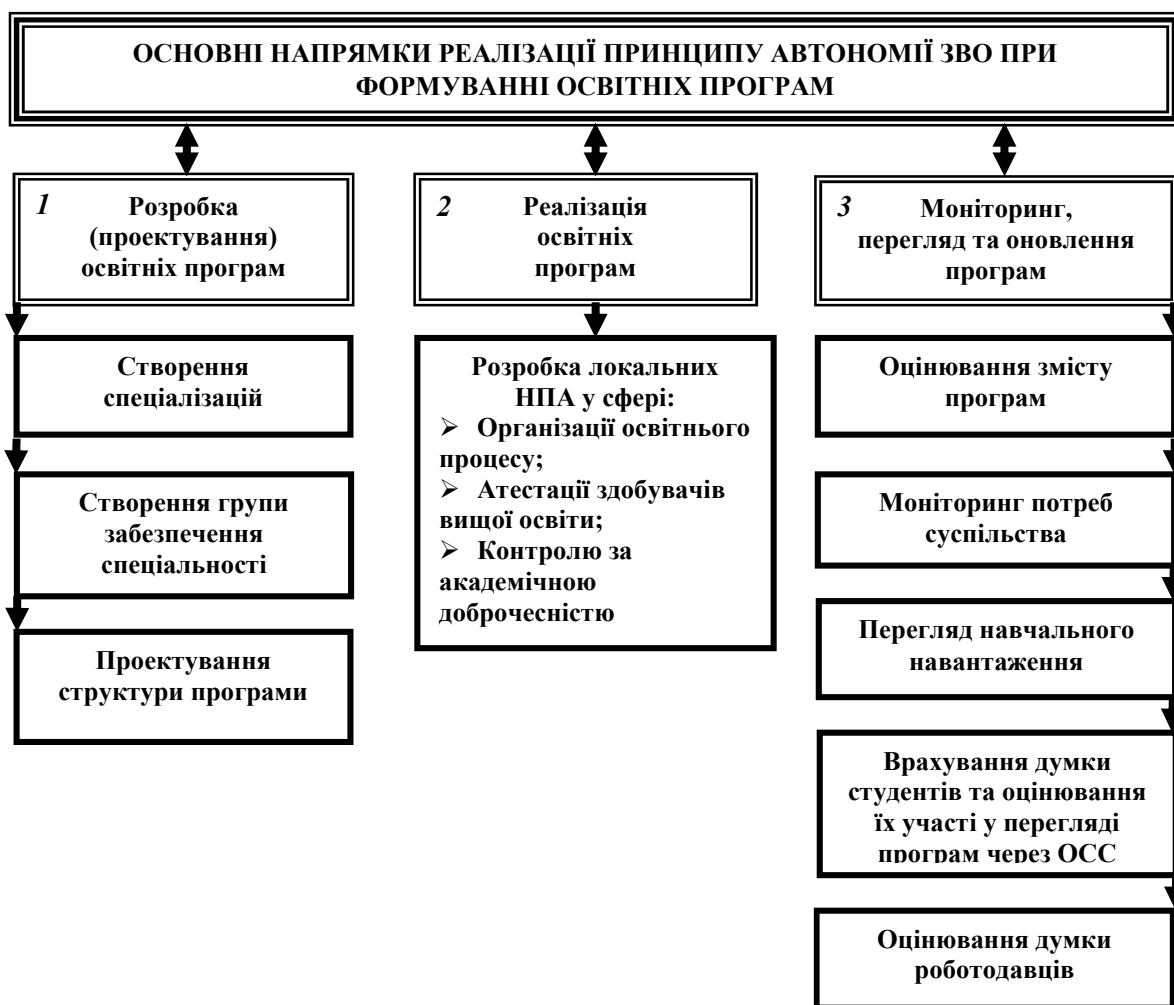

Схема 1. Основні напрямки реалізації принципу автономії закладу вищої освіти при формуванні освітніх програм

Перший напрямок – розробка (проектування) освітніх програм. Загальноправові вимоги до процесу розробки освітніх програм викладені в законі «Про освіту» та законі «Про вищу освіту». На цьому етапі заклад вищої освіти зобов’язаний:

- визначитися зі спеціалізаціями в рамках кожної спеціальності на кожному рівні вищої освіти та освітніми програмами, за якими буде відбуватися підготовка здобувачів вищої освіти;
- створити групу забезпечення освітньої програми та доручити їй розробку освітньої програми;

- група забезпечення має відобразити основні структурні елементи освітньої програми, закріплені в ЗУ «Про вищу освіту».

Найбільш актуальним питанням для ЗВО сьогодні є введення спеціалізацій та правові межі реалізації принципу автономії в процесі здійснення цього суб’єктивного права. У процесі переходу від старої системи формування спеціальностей до нової (впровадженої в дію Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей...»), виникли ряд складностей, які стосуються

звуження загального переліку спеціальностей та введення категорії «спеціалізація». Згідно з новими підходами в освітньому законодавстві, створення спеціалізацій дозволяє готувати спеціалістів більш вузького профілю з урахуванням вимог роботодавців. При цьому заклад вищої освіти зберігає право навчати студентів за широкою освітньою програмою в рамках спеціальності в цілому. Винятком є спеціальності 014 «Середня освіта» та 015 «Професійна освіта», за якими введення спеціалізацій є не правом, а обов'язком, бо закон не передбачає в чистому вигляді кваліфікації молодший бакалавр / бакалавр / магістр / доктор філософії середньої освіти чи професійної освіти.

Автономія закладу вищої освіти в процесі створення спеціалізацій є досить широкою. По-перше, ЗВО самостійно визначає перелік спеціалізацій за кожною спеціальністю. Жодних обмежень на рівні закону не існує. Процедура прийняття та реалізації рішення про заснування спеціалізації – обговорення доцільності відкриття спеціалізації та перспектив набору на Вченій раді; прийняття рішення про створення Вченою радою закладу вищої освіти; внесення даних про спеціалізацію до ЄДЕБО; розробка освітньої програми та її реалізація в освітньому процесі ЗВО; акредитація освітньої програми.

По-друге, ЗВО автономно формує зміст освіти за спеціалізацією. Обмеження стосуються лише відповідності стандарту вищої освіти за обраною спеціальністю. Наприклад, будь-яка освітня програма спеціалізації на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти в рамках спеціальностей 073 «Менеджмент», 051 «Економіка», 181 «Харчові технології», 053 «Психологія» та інші має мінімум 50 % загального обсягу присвятити формуванню компетентностей, відображених у стандартах вищої освіти за вказаними спеціальностями; за спеціальністю 022 «Дизайн» така вимога охоплює 70 % загального обсягу освітньої програми. Зазначена правова позиція стимулює заклади вищої освіти створювати загальне освітнє ядро в рамках спеціальності в цілому, яке б доповнювалося додатковими компетентностями в рамках спеціалізацій.

По-третє, закон не обмежує заклади вищої освіти у формуванні переліку та назв навчальних дисциплін, логічної послідовності їх вивчення, розподілу кредитів ЄКТС на

засвоєння кожного компоненту освітньої програми, обранні форм організації освітнього процесу та типів навчальних занять. ЗВО самостійно формують навчальний план, викладачі через реалізацію принципу академічної свободи самостійно формують робочі програми заявлених курсів та обирають ефективну систему педагогічних методів і засобів навчання, формуючи найбільш ефективну для досягнення результатів навчання систему діагностики знань студентів.

Створення групи забезпечення спеціальності. Вимоги закону – група створюється виключно для забезпечення спеціальності; кількісний склад групи формується із розрахунку один науково-педагогічний працівник відповідної кваліфікації на 30 здобувачів вищої освіти всіх курсів, рівнів та спеціалізацій (ця вимога закону набуває чинності з 01.09.2019 року); якісний склад групи передбачає наявність осіб, які мають вчений ступінь та/або вчене звання в залежності від рівня вищої освіти від 20 до 60 % від загальної кількості членів групи та від 10 до 30 % осіб, які мають вчений ступінь доктора наук та/або вчене звання професора. Фактична помилка закладів вищої освіти полягає у формуванні груп забезпечення під кожен спеціалізацію, хоча закон вимагає формування єдиної групи, яка відповідає за спеціальність в цілому та структурування цієї групи на підгрупи, кожна з яких відповідає за реалізацію конкретних освітніх програм у залежності від створених спеціалізацій.

Роботи групи забезпечення спеціальності з розробки освітніх програм передбачає по суті деталізацію концепції освітньої діяльності та надання їй формальних ознак освітньої програми. До таких ознак відносяться:

- надання відповідної форми;
- конкретизація загальних та фахових компетентностей у залежності від спеціалізації, під яку розробляється освітня програма;
- вираження нормативного змісту освіти в термінах результатів навчання;
- порядок проходження контрольних заходів у вигляді атестації;
- опис основних елементів внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Обов'язковими елементами будь-якої освітньої програми є навчальний план та матриці відповідності навчальних дисциплін компетентностям і результатам навчання. Ці

елементи дозволяють викладачам зрозуміти концепцію розвитку конкретної спеціальності (спеціалізації), визначитися з методикою викладання дисциплін, деталізувати якісні складові програмних результатів навчання, сформулювати засоби діагностики кожної якісної складової.

На рівні правового регулювання існують два підзаконних нормативно-правових акти, які дозволяють більш ефективно формувати змістовні складові освітніх програм. По-перше, це Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів освіти, затверджені наказом МОН № 600 від 01 червня 2017 року (у редакції наказу МОН № 1648 від 21 грудня 2017 року) та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» з урахуванням змін, закладених у Законі України «Про освіту». Врахування положень Національної рамки кваліфікацій є обов'язковим, а Методичних рекомендацій бажаним, оскільки сьогодні закон України «Про освіту» чітко визначив обов'язковість підзаконних нормативно-правових актів, які приймаються Міністерством освіти і науки України. Нормативно-правовими актами, які мають юридичну силу для всіх суб'єктів освітньої діяльності, є накази МОН, зареєстровані в Міністерстві юстиції України; листи, рекомендації, інструкції нормативно-правовими актами не є.

Крім того, втілення в освітньому просторі України європейських парадигм вищої освіти передбачає активне використання наукових надбань у системі розбудови компетентнісного підходу, зокрема платформи TUNING, у рамках якої детально проаналізовано актуальність загальних компетентностей, їх орієнтовний перелік, наведено приклади формування фахових компетентностей у деяких галузях знань.

У будь-якому випадку діяльність закладу вищої освіти на стадії розробки (проектування) освітньої програми лише в тому випадку відповідає вимогам закону, якщо на завершальному етапі ЗВО успішно пройде процедуру акредитації, тобто підтвердить відповідність освітньої програми стандарту вищої освіти, спроможність досягти заявлених результати навчання та фактичне досягнення заявлених результатів навчання.

Другий напрямок – реалізація освітніх програм. Реалізація освітніх програм передбачає підготовку здобувачів вищої освіти

на відповідному рівні за відповідною спеціальністю (спеціалізацією) на підставі проведення поточних та підсумкових контрольних заходів на кожному етапі засвоєння окремих компонентів освітньої програми.

Правові межі цього напрямку досить чіткі і прозорі і врегульовані в основному локальними нормативно-правовими актами закладів вищої освіти. Реалізація автономії ЗВО на цьому етапі проявляється майже в усіх елементах. Заклади вищої освіти самостійно організовують освітній процес (Положення про організацію освітнього процесу ЗВО), розробляють чіткі процедури атестації здобувачів вищої освіти (Положення про атестацію здобувачів вищої освіти, Положення про написання та захист дипломних проектів, Положення про Державну екзаменаційну комісію і т.д.), запроваджують прозорі процедури збору та аналізу інформації про прогрес студентів, створюють комісії з розгляду скарг студентів, запроваджують процедури контролю за академічною доброчесністю (Положення про академічну доброчесність) тощо.

Проект Положення про акредитацію освітніх програм пропонує прийняти додаткові базові документи, врахування яких буде для ЗВО обов'язковим в процесі реалізації освітніх програм, а саме: проект TUNING та Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (European Standards and Guidelines for Quality Assurance for European Higher Education Area).

Третій напрямок – моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм. Правові межі цього напрямку сформульовано в законі України «Про вищу освіту»: заклади вищої освіти в рамках формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти зобов'язані передбачити процедури моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм. Суть зазначеної процедури має гарантувати, що освітня діяльність ЗВО в рамках заявлених програм відбувається на високому рівні, тобто відповідає запитам студентів, роботодавців і суспільства, а також сприяє створенню дієвого, ефективного та гармонійного освітнього середовища. До основних процедур указанного напрямку відносяться такі:

- оцінювання змісту програми на відповідність останнім здобуткам у галузі знань відповідної спеціальності;

- моніторинг потреб суспільства в підготовці спеціалістів відповідного профілю та їх відображення в програмі;
- перегляд ефективності розподілу навчального навантаження студентів, процедур оцінювання знань та підсумкової атестації;
- урахування думки студентів стосовно ефективності, доцільності та актуальності освітньої програми;
- перегляд процедур залучення студентів до перегляду програми через органи студентського самоврядування;
- оцінювання ефективності процедур врахування думки роботодавців та інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

Автономія закладів вищої освіти в цьому напрямку виявляється в можливості самостійного визначення всіх процедур, порядку їх проведення, зміни та оновлення, створення органів, відповідальних за їхню реалізацію через прийняття локального нормативно-правового акту, зокрема Положення про моніторинг, оновлення та перегляд освітніх програм ЗВО.

На підставі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Межі правового регулювання автономії закладів вищої освіти при формуванні освітніх програм визначено в таких нормативно-правових актах, як Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» та «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій».

2. На рівні законодавства визначено основні напрямки діяльності закладів вищої освіти у процесі формування освітніх програм, до яких відносяться:

- розробка (проектування) освітніх програм;
- реалізація освітніх програм;
- моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм.

Список використаних джерел:

1. Валеев Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. / Р. Г. Валеев. – Луганськ : Елтон-2, 2011. – 287 с.
2. Варич О. П. Обмеження академічної свободи викладача закладу вищої освіти при розробці програми навчальної дисципліни / О. П. Варич, М. В. Савохіна // Проблеми інженерно-

3. Кожний напрямок передбачає додаткові можливості для реалізації ЗВО принципу автономії, а саме:

1 напрямок: створення спеціалізацій; створення груп забезпечення програм; проєктування структури програми.

2 напрямок: розробка локальних нормативно-правових актів, які на правовому рівні уніфікують практику роботи груп забезпечення спеціальності у сфері реалізації освітніх програм.

3 напрямок: оцінювання змісту програм із метою його вдосконалення; моніторинг потреб суспільства у фахівцях, які отримують освіту за конкретною освітньою програмою; системний перегляд навчального навантаження студентів; перегляд процедур залучення студентів до оновлення освітніх програм через органи студентського самоврядування; оцінювання думки роботодавців та інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

4. Аналіз загальних та спеціальних законів у сфері регулювання вищої освіти дозволяє зробити висновок, що реалізація принципу автономії закладів вищої освіти при формуванні освітніх програм має носити системний характер та відображатися в локальних нормативно-правових актах, де встановлюються загальні для всіх правомочних суб'єктів правила поведінки, а саме: Положенні про організацію освітнього процесу, Положенні про моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм, Положенні про атестацію здобувачів вищої освіти, Положенні про академічну доброчесність, Положенні про екзаменаційну комісію, Положенні про обрання студентами дисциплін за вибором тощо.

Перспективи подальших досліджень.

До перспективних напрямків дослідження зазначеної проблематики можна віднести дослідження правових меж автономії закладу вищої освіти при реалізації інших можливостей, наприклад, стосовно розвитку академічних свобод або організації наукових досліджень.

педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УПА, 2018. – № 58. – С. 12-20.

3. Давидова Н. Академічна свобода та автономія закладу освіти: межі здійснення / Н. Давидова // Підприємництво, господарство і право. Цивільне право і процес. – 2018. – № 6. – С. 21-24.

4. Линовицька О. Автономія і відповідальність навчального закладу /

О. Линовицька. // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 56-60.

5. Маслова Н. Г. Зміст і структура академічної свободи з урахуванням ролі відповідних суб'єктів у науково-освітньому процесі / Н. Г. Маслова // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 646-652.

6. Положення про організацію освітнього процесу в Національному фармацевтичному університеті: від 25.02.2019 р. № 91-01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/-02.pdf> – Дата звернення 25.06.2019р.

7. Положення про організацію освітнього процесу УПА: від 03.09.2015 р. № 321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B-9AhcZpgmCIT1RtMS16QmliUG8/view> – Дата звернення 30.06.2019р.

8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-18 // ВВР України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004. – С. 2716

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-19 // ВВР України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380. – С. 5

10. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. // Офіційний вісник України. – 2016. – № 7. – Ст. 345. – С. 23

11. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 101. – Ст. 3700. – С. 15

12. Хомерікі О. А. Автономія вищих навчальних закладів у сучасних соціально-економічних реаліях: конкурентні війни або трамплін для стрибка? [Електронний ресурс] / О. А. Хомерікі // Грані. Соціологія. – 2015. – № 1 (117). – С. 103-108. – Режим доступу : http://dSPACE.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19122/1/Grani_2015_1_21.pdf – Дата звернення 30.06.2019р.

13. Byrne J. P. Academic freedom: a «special concern of the First Amendment» / J. P. Byrne // Yale law journal. – 1989. – Vol. 99. – P. 251-340

References:

1. Valieiev, RH, 2011, *Osvitnie pravo Ukrainy*, [Educational Law of Ukraine], Elton-2, Luhansk.

2. Varych, OP Savokhina, MV 2018, 'Obmezhenia akademichnoi svobody vykladacha zakladu vyshchoi osvity pry rozrobtsi prohramy navchalnoi dystsypliny', [Restrictions on academic freedom of teacher University the development programs of educational discipline], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, Ukrainka inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv, no. 58, pp. 12-20.

3. Davydova, N 2018, 'Akademichna svoboda ta avtonomiia zakladu osvity: mezhi zdiisnennia', [Academic freedom and autonomy of the institution of education: the limits of implementation],

Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. Tsyvilne pravo i protses, no. 6, pp. 21-24.

4. Lynovytska, O 2012, 'Avtonomiia i vidpovidalnist navchalnoho zakladu', [Autonomy and responsibility of an educational institution], *Vyshcha osvita Ukrainy*, no. 1, pp. 56-60.

5. Maslova, NH 2012, 'Zmist i struktura akademichnoi svobody z urakhuvanniam roli vidpovidnykh subiektiv u nauково-osvitnomu protsesi', [The Content and Structure of Academic Freedom, Taking into Account the Role of Relevant Actors in the Scientific and Educational Process], *Forum prava*, no. 4, pp. 646-652.

6. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v Natsionalnomu farmatsevychnomu universyteti: vid 25.02.2019 r. no. 91-01, [Regulations on the organization of the educational process in the National University of Pharmacy: from 02/25/2019 № 91-01] viewed 25 June 2019, <<http://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/-02.pdf>

7. Ukrainka inzhenerno-pedahohichna akademiia 2015, *Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu UIPA vid 03.09.2015 roku no. 321*, viewed 30 June 2019, <https://drive.google.com/file/d/0B-9AhcZpgmCIT1RtMS16QmliUG8/view>

8. Prezydent Ukrainy 2014, 'Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu vid 01.07.2014 roku № 1556-18' [On Higher Education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 1556-18], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 37-38, art. 2004.

9. Prezydent Ukrainy 2017, 'Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 05.09.2017 № 2145-19' [On education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 № 2145-19], *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, no. 38-39, art. 380.

10. Kabinet Ministriv Ukrainy 2016, 'Postanova Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhenia osvitnoi diialnosti zakladiv osvity vid 30.12.2015 roku no. 1187' [On approval of the Licensing Conditions for conducting educational activities of educational institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30.12.2015 № 1187], *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, no. 7, art. 345, pp. 23

11. Kabinet Ministriv Ukrainy 2011, 'Postanova Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii vid 23.11.2011 roku no. 1341' [On approval of the National Qualifications Framework: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 13, 2011 No. 1341], *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, no. 101, art. 3700, pp. 15

12. Khomeriki, OA 2015, 'Avtonomiia vyshchikh navchalnykh zakladiv u suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh realiiakh: konkurentni viiny abo tramplin dlia strybk?', [Autonomy of universities in the modern socio-economic realities: competitive wars or a springboard to jump?], *Hrani. Sotsiologhiia*, no. 1 (117), pp. 103-108, viewed 30 June 2019, <http://dSPACE.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19122/1/Grani_2015_1_21.pdf>.

13. Byrne, JP 1989, 'Academic freedom: a «special concern of the First Amendment»', *Yale law journal*, vol. 99, pp. 251-340.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2019 р.